

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GRACIAN, BALTASAR

Oracolul : manual al înțelepciunii în viață : aforisme / Baltasar Gracian ; în românește după trad. germană făcută de Arthur Schopenhauer de Sandi Constantinescu. - Ed. a 2-a, rev. - București : Vestala, 2015
ISBN 978-973-120-087-3
I. Constantinescu, Sandi (trad.)
821.134.2-84=135.1

Editura VESTALA

ISBN 978-973-120-087-3

Ediția de față reproduce textul actualizat, din punct de vedere tipografic, și corijat, ori de câte ori a fost cazul, al primei apariții românești, din 1944.

© Toate drepturile sunt rezervate Editurii VESTALA

BALTASAR GRACIAN

ORACOLUL

**MANUAL AL
ÎNȚELEPCIUNII ÎN VIAȚĂ**

Aforisme

În românește după traducerea germană făcută de

ARTHUR SCHOPENHAUER

de

SANDI CONSTANTINESCU

Editura VESTALA
București – 2015

1

Toate lucrurile au ajuns astăzi la culme, însă arta de a se impune altora, [a ajuns] pe cea mai mare dintre toate. Mai multe trebuie astăzi pentru un singur înțelept, decât, odinioară, pentru șapte: și de mai multe este nevoie, astăzi, pentru a te înțelege cu un singur om decât, în alte vremuri, i-ar fi trebuit cuiva să se înțeleagă cu un popor întreg.

2

Inimă și minte: cei doi poli ai soarelui aptitudinilor noastre; una fără alta – fericire pe jumătate. Prostul este nefericit pentru că el se înșeală în alegerea carierei, a funcțiunii, a reședinței și a legăturilor sale cu oamenii.

3

Nu asigura pe nimeni despre intențiile tale. Mirarea pe care o pricinuieste tot ceea ce este nou, este ea însăși o apreciere a succesului. A juca cu cărțile pe față nu este un lucru nici folositor, nici plăcut. Ascunzând o intenție, trezești așteptarea altora, mai ales atunci când te afli mai sus pe scara însărcinărilor publice și ești obiectul atențiunii tuturor. Pune în toate lucrurile oarecare taină și trezește, prin cât mai multă rezervă, stima altora. Chiar și atunci când trebuie să te deschizi, evită să fii comun, după cum nici cu prietenii nu poți să-ți dezvăluiești tot interiorul. O tăcere vigilentă este sanctuarul înțelepciunii. Intenția trâmbițată n-a fost

niciodată prețuită. Ea nu e altceva decât o pradă ușoară criticii. Și dacă mai ia și o cale defavorabilă, ești de două ori nefericit. Imită, prin urmare, divinitatea, lăsându-i pe toți în presupuneri și neliniște.

4

Știință și curaj, – iată ceea ce face măreția! Ele aduc nemurierea pentru că sunt ele înseși nemuritoare. Fiecare este numai atâta cât știe și singur înțeleptul poate totul. Un om fără cunoștințe, – o lume în întuneric. Înțelegere și forță, – ochi și mâini. Când lipsește curajul, știința nu dă roade.

5

A ține în dependența sa. Nu aurarul face pe idol, ci admiratorul. Cine e înțelept, vede mai cu plăcere pe oamenii care au nevoie de dânsul decât pe cei cărora trebuie să le poarte recunoștință. A duce lumea de firul speranței este procedeu de om de lume; a te lăsa pe recunoștința ei, e treabă țărănească: recunoștința e uitucă, speranța are însă bună memorie. Mai îndatorat îți este cel ce așteaptă ceva de la tine, decât cel ce îți datorează recunoștința. Cine și-a astâmpărat setea, întoarce spatele fântânii din care a băut iar portocala stoarsă ajunge, de pe o tîpsie de aur, în lada de gunoi. Când dependența s-a dus, se duce repede și buna purtare și cu ea se sfârșește și considerația. Este, deci, o învățătură de seamă a experienței, că speranțele trebuie întreținute; cu totul satisfăcute, însă, – niciodată! Dimpotrivă, îngrijește și fă așa ca să fii mereu necesar, – chiar și capetelor încoronate. Dar în asemenea situație nu trebuie exagerat încât să ajungi a ascunde* un lucru de pe urma căruia o greșeală să fie lăsată să se facă; după cum nu trebuie, cu tot folosul tău, să lași să se pricinuiască cuiva o pagubă ireparabilă.

* În text: „tăcea“ (n. ed.)

6

Să ajungi la desăvârșire. Nimeni nu se naște perfect. Cu fiecare zi te desăvârșești în ființa ta ca și în profesiunea ta, până ajungi la capătul unei perfecțiuni la care aptitudinile sunt complete iar însușirile alese, – dezvoltate. Aceasta se recunoaște prin aceea că gustul a ajuns înalt, gândirea luminată, judecata matură și voința clară. Mulți nu ajung niciodată până la capăt, mai întotdeauna lipsește câte ceva; alții ajung prea târziu la maturitate. Omul desăvârșit, înțelept în vorbire și înțelept în acțiune, pătrunde în cercul strâmt al oamenilor cuminți și e căutat de el.

7

Ferește-te de a-ți învinge șeful. Orice depășire este urâtă de oameni, dar depășirea șefului este ori o prostie, ori o lovitură amară a destinului. Superioritatea a fost, în toate vremurile, detestată; cu atât mai mult trebuie să fie detestată când este o superioritate asupra superiorității însăși. Ascunde micile însușiri dacă ești un om prudent. Frumusețea personală face bine când pierde ceva dintr-înșea prin neglijența îmbrăcăminții. Cineva poate consimți să ne fie inferior prin noroc sau în însușirile sufletești, – dar, în inteligență, – nimeni, niciodată! Cu atât mai puțin un principe. Căci inteligența este tocmai însușirea regală și de aceea orice agresiune față de ea este, firește, *lèse-majesté*. Sunt prinți, – și vor să și fie, tocmai în lucrul care are atâta princiar în sine. Ei primesc bucuros să fie ajutați; întrecuți – niciodată. Sfatul ce li se dă trebuie să pară mai mult ca o reamintire a ceea ce ei vor fi uitat, abia ca o lumină reaprinsă la care să se poată găsi ceea ce nu puteau afla lesne și de îndată. O pildă fericită e în stele, care, deși fiice ale Soarelui și având strălucirea lor proprie, nu gândesc niciodată să se măsoare cu razele lui.

Liber de orice pasiune – o însușire a celei mai mari înălțimi de spirit și liberatoare de jugul impresiilor vulgare. Nu este suveranitate mai mare decât aceea peste sine însuși și peste propriile pasiuni. E adevăratul triumf al virtuții. Și dacă pasiunea ar câștiga vreodată un om, ceva trebuie totuși să rămână cu totul neatins de ea: este însărcinarea publică, cu atât mai neatinsă cu cât e mai înaltă. E o cale nobilă de a-și cruța supărări și un mijloc sigur de a ajunge pe drumul cel mai scurt la considerația generală.

9

Să dezminți întotdeauna defectele neamului din care faci parte. Apa ia cu sine însușirile, bune și rele, ale straturilor prin care curge, iar omul face la fel cu cele ale climatului în care s-a născut. Unii datorează naționalității lor mai mult decât alții, găsind în ea un cer favorabil. Nici o națiune nu e fără cusururi, nici între cele mai alese; și nu există vecini care să nu le cenzureze fie spre a se feri de ele, fie pentru propria lor consolare. Acela este, în adevăr, de laudă, care știe să îndrepte la sine însuși cusurul nației sale ori, cel puțin, să-l ascundă cu multă grijă. Un asemenea om ajunge la reputația – aleasă – de a fi unic printre conaționali. Ceea ce este mai puțin așteptat la un om, este, firește, și ceea ce este mai cu deosebire prețuit. Tot așa, mai sunt cusururi familiare, de clasă, profesionale și ale vârstei. Când se întâlnesc toate într-un individ care nu știe să le preîntâmpine, nu mai rămâne din el decât un om nesuferit.

10

Noroc și faimă: pe cât de nestatornic e unul, pe atât de durabilă e cealaltă. Norocul – pentru viață; faima – dincolo de ea. Unul e dat omului împotriva invidiei, cealaltă luptă cu uitarea. Norocul se datorește, ori se înlesnește, faima, singură, se cucerește. Faima a fost și mai este, încă, o soră a gigantilor, venind mereu pe urma

a tot ce e neobișnuit, admirabil ori monstruos, obiect de dezgust ori de aprobare generală.

11

Caută pe oamenii de la care se poate învăța ceva. Frecvențarea prietenilor trebuie să fie o școală educatoare, iar conversația o învățătură. Fă-ți din prieteni – profesori, și fă așa ca plăcerea conversației să se străbată de roadele învățaturii. Cu oamenii inteligenți plăcerea este variată când, pentru cele spuse, te bucuri de aprobarea lor iar pentru cele auzite, de foloasele tale. Ceea ce ne mână spre alții este propriul nostru interes; să fie, atunci, unul din cele mai alese. Cine e prudent vizitează casele acelor oameni de seamă care sunt teatre ale grandoarei și nu palate ale zădărniciilor. Sunt seniori care se bucură de reputația unor oameni de lumea mare. Nu numai aceștia, prin pilda lor și prin lumea lor, sunt oracolul tuturor mărețiilor, ci și însăși suita lor este o academie regală de bună și nobilă înțelepciune de tot felul.

12

Natură și artă. Material și lucru. Nici o frumusețe nu trăiește neajutorată și orice perfecțiune degenerază în barbarism dacă nu e înălțată prin mijloace artistice. Arta remediază ceea ce este mediocru și desăvârșește ceea ce nu este decât bun. Natura ne părăsește numai cu ceea ce nu poate fi decât bun! Să ne refugiem în artă. Fără ea orice bună dispoziție firească rămâne neîngrijită și perfecțiunii noastre îi lipsește tocmai jumătate atunci când îi lipsește îngrijirea. Fără îngrijire artistică orice om are în sine ceva necioplit și în orice strălucire trebuie lustru.

13

Lucrează când dintr-o primă și când dintr-o a doua intenție. Viața omului nu e decât un război în contra răutății

omului. Înțelepciunea este acest război slujindu-se de viclesug în tot ce privește intenția. Ea nu face niciodată ceea ce are aerul de a face; ținta rămâne amăgirea. Cu îndemânare – mai întâi o lovitură în gol și apoi ceva neașteptat, dar în plin, mereu atent la ascunderea jocului. O intenție se dezvăluie dar numai pentru a îndruma greșit atenția adversarului, apoi intenția este părăsită brusc pentru o lovitură victorioasă și neașteptată de nimeni. Numai o pătrundere adâncă îi poate sta în față, putând-o preveni și pândind-o cu o meditație străbătută de viclenie. Mereu prevăzând contrariul decât ceea ce s-a dat a se înțelege și mereu întrevăzând tot ce este fals într-un joc, iată ce înseamnă pătrundere. Ea scoate din calcul prima intenție și așteaptă pe cea de a doua, poate și pe o a treia. Acum constată și simulația că viclesugul ei e descoperit și atunci urcă mai sus încercând să amăgească prin adevăr; își schimbă jocul pentru a schimba stratagema lăsând ca ceea ce nu mai e alcătuit, să pară o alcătuire și întemeind înșelăciunea pe cea mai adâncă sinceritate. Finețea atentă stă la locul ei de pândă și își încordează încă o dată pătrunderea descoperind întunericul ascuns în lumină, descifrând intenția care era cu atât mai sinceră, cu cât era mai înșelătoare. Și iată cum finețea lui Python luptă cu strălucirea razelor pătrunzătoare ale lui Apollon.

14

Felul și chipul. Esențialul lucrurilor nu este de ajuns, mai e nevoie de împrejurări ajutătoare. O manieră rea strică totul, chiar și dreptul și rațiunea. Chipul bun, în schimb, ține loc de toate, aurește refuzul, îndulcește adevărul și măsluiește vârsta. Felul face mult în lucruri și o manieră aleasă este un hoț de buzunare pentru inimile oamenilor. Frumoasa purtare e găleata vieții și orice cuvânt bun duce foarte departe.

15

Spirite ajutătoare. Puternici se numesc aici fericiți ce au știut să adune în jurul lor pe oamenii deștepți, care îi smulg din pericolele

neștiinței și dezleagă, pentru ei, chestiunile anevoioase. E o mare grandoare de a avea pe înțelepți în serviciul tău. E ceva mult mai deosebit decât barbarul gust al unui Tigranes care își făcea o plăcere prefăcând în servitori de rând pe regii învinși. Dar altă glorie este, și pentru cel mai mare bine în viață, arta de a ști să te servești de acei oameni pe care natura i-a așezat deasupra noastră. Știința e lungă, viața este scurtă și cine nu știe nimic, nu trăiește deloc. De aceea, e o distincție de a studia, fără prea multă osteneală, prin cât mai mulți pentru ca prin toți să fii cât mai învățat. Vezi pe om vorbind într-o adunare. E un singur om cel care vorbește sau sunt tot atâția înțelepți cu care s-a sfătuit mai înainte de a vorbi: astfel, prin munca altora, se ajunge la faima unui oracol. Spiritele ajutătoare cercetează lecția laolaltă și ne poftesc la masa chintesenței științei adunate. Cine nu știe să-și adune înțelepții în jurul său, să meargă, cel puțin, în jurul înțelepților.

16

Inteligență – și bunăvoință – reunite sunt atoatebiruitoare. O mare inteligență și o rea voință fac laolaltă un monstru. Intenția rea este otrava tuturor desăvârșirilor. Când știința o mai și ajută, e osânda rafinată. Nenorocită superioritate care se întrebuințează spre propria ei pierzare! – Știință și nici o inteligență – o îndoită nebulie.

17

Schimbă mereu procedeu! Nu lucra niciodată într-unul și același chip, ca să poți dezorienta atenția altora și mai cu seamă pe aceea a adversarilor. Altfel, vei fi știut pe dinafară, vei fi pre-întâmpinat și vei fi zădărnicit. Pasărea ce zboară drept se abate lesne, – mai greu aceea care știe zborul întrerupt. Nici nu vicleni întotdeauna, căci, în cele din urmă, și șiretenia se socotește de către adversari. Răutatea stă la pândă, – trebuie mult meșteșug

pentru a o amăgi. Un bun jucător nu joacă tocmai cartea pe care adversarul o așteaptă și încă mai puțin cartea pe care el o dorește.

18

Știință și talent – fără amândouă, nici o distincție; reunite, o fac însă pe cea mai mare. Mai sigur izbutește un cap mediocru prin sârguință, decât unul superior care se lipsește de ea. Silința e prețul cu care se cumpără faima: ce costă puțin, atâta și face. Multora le-a lipsit numai silința spre a fi pregătiți pentru marile demnități, – rareori talentul. Ca să fie cineva mediocru într-un post înalt, mai degrabă decât distins într-unul mărunț, aceasta se poate înțelege prin sentimentul ambiției; acela, însă, care ar putea fi distins în postul de înaltă distincție și totuși se mulțumește a fi mediocru în post mediocru, acela n-are nici o scuză. Natură și artă: trebuie să se afle laolaltă pentru ca sârguința să aibă pe ce să pună pecetea sa.

19

Nu te situa printre marile așteptări. E nefericirea sigură a tot ce e lăudat, de a nu corespunde cu închipuirea exagerată pe care lumea și-a făurit-o. Ce e real n-a ajuns încă până la ceea ce este numai închipuit, pentru că nimic nu e mai lesne decât a închipui niște desăvârșiri; a le înfăptui, e mult prea greu. Puterea de închipuire amestecă cu sine dorințe și își făurește imagini cum nu sunt lucrurile. Fie cât de mari calitățile, ele n-ajung niciodată să împace așteptările. Și cum fiecare nu o mai găsește decât dedesubtul iluziei sale rătăcitoare, urmarea nu mai e admirație, ci spulberarea unei erori. Speranța e o mare prefecătoare de adevăruri. Prudența cată, deci, s-o pună la locul ei luând bine seama ca, dimpotrivă, prețuirea să întrecă așteptările. Dacă în momentul intrării în scenă opinia este oarecum câștigată, – aceasta să slujească numai pentru a ține trează atențiunea, dar fără ca obiectului ei să-i fie impuse și

îndatoriri. Bine e întotdeauna ca realitatea să întrecă așteptările ei, și – să fii mai mult decât te-au crezut. Această regulă e falsă numai pentru cele rele; deoarece și relele se întâmpină tot cu exagerare. Mai bine este ca cineva să fie dezmințit, căci așa se mai poate ajunge ca ceea ce s-a ocolit să sfârșească prin a fi suportabil.

20

Fii omul veacului în care trăiești! Toți oamenii excepționali atârnă de vremuri. Nu toți au nimerit vremea de care erau demni, iar mulți, dacă au putut-o găsi, n-au izbutit s-o și folosească. Au fost unii demni de un veac mai bun, căci nu tot ce e de seamă izbutește. Lucrurile își au vremea lor și, tot așa, chiar și cele mai alese însușiri omenești sunt supuse modei. Înțeleptul are, totuși, un avantaj, acel al nemuririi: dacă acesta nu e veacul lui, altele, multe, vor fi de bună seamă.

21

Arta de a avea noroc. Sunt reguli și pentru noroc. Pentru înțelept nu toate sunt întâmplare. Osteneala ajută norocul. Unii se mulțumesc să se înființeze voioși la poarta zeiței norocului și să aștepte acolo ca zeița să deschidă. Mai cumiți, alții năzuiesc mereu, impunându-și cumpănita îndrăzneală pentru ca pe aripile valorii ori vitejiei ei, să ajungă la zeiță și să-i cucerească valoarea. Totuși, bine cugetând, nu mai este nici un drum altul decât acela al virtuții și al prudenței: pe acesta, fiecare are numai atâta noroc și atâta nenoroc, câtă înțelepciune ori sminteală.

22

Să ai cunoștiințe binevenite. Cuminții sunt înarmați cu o lectură elegantă și de gust, știind despre toate câte sunt la ordinea zilei, într-un fel, însă, mai învățat decât cel obișnuit. Ei poartă cu

sine o provizie spirituală de anecdote și isprăvi de seamă, de care, la timp potrivit, știi să faci bună întrebuințare. Adesea un sfat bun s-a îmbrăcat mai bine în vestmintele unei anecdote cu duh decât în cea mai gravă îndoctrinare; și arta de a spune lucrurile a ajutat pe câte cineva, mai mult decât cele șapte arte, oricât de liberale vor fi fost.

23

Fii fără pată – condiție absolută a perfecțiunii. Puțini sunt aceia care să n-aibă un cusur moral ca și unul fizic: și-l iubesc însă foarte adânc de vreme ce l-ar putea îndrepta foarte lesne. Cu toată părerea de rău, se poate vedea cum de un mănunchi de înalte aptitudini s-a agățat și un cusur. Ajunge un nor ca să întunece tot soarele. Așa sunt petele persoanei noastre pe care invidia le descoperă, pentru a rămânea pe totdeauna la ele. Îndemânarea toată este a le preface în găтели în felul în care Iuliu Cezar a știut să așeze lauri peste trupescul său cusur al cheliei.

24

Pune frâu închipuirii, alungând-o câteodată, ajutând-o uneori. Închipuirea dispune de fericirea noastră și tot ea ne corectează și rațiunea. Ea poate deveni o putere tiranică și nu din acelea care se mulțumesc cu o privire nepăsătoare, ci o forță activă care, punând stăpânire adesea pe toată ființa omenească, o umple de bucurii ori de tristețe după cum e și nebunia peste care a năvălit. Căci ea ne face mulțumiți ori nefericiți cu noi înșine, reprezentându-ne toate nenorocirile, – călău domestic al nebuniilor, – ori arătând numai fericiți și măreții, printr-o veselă amețală a capului. Toate acestea le poate închipuirea, dacă paznica rațiune scapă frâul din mâna sa.

25

Înțelege semnele. A ști să vorbești era, odinioară, arta tuturor artelor. Azi nu mai e de ajuns. Trebuie să știm să ghicim și mai cu

deosebire atunci când e vorba de spulberarea propriilor noastre iluzii. Cine nu înțelege lesne, nici nu se face lesne înțeleș. Există spioni ai inimilor și ai intențiilor. Tocmai acele adevăruri la care ținem mai mult, ni se spun numai pe jumătate. Dar omul treaz cată să le prindă pe de-a-ntregul, strângând frâul credulității în tot ce i se spune spre a i se face o plăcere și lăsându-l liber în tot ce se face spre a-l supăra.

26

Descoperă idoli altor. Este arta de a pune în mișcare voința altor oameni. Și pentru ea se cere mai multă îndemânare decât putere. Trebuie să știi cum să te apropii de fiecare. Nu este voință fără slăbiciune, deosebindu-se doar după felul gustului. Toți sunt niște slujitori de idoli, unii ai onoarei, alții ai interesului și cei mai mulți ai plăcerilor. Procedeu constă în a descoperi idolul fiecăruia pentru a-l înrăuri prin el. Dacă știi impulsia sub care se mișcă fiecare e ca și cum ai avea cheia propriei lui voințe. Trebuie mers la primele resorturi ale fiecăruia, la acel *primum mobile* din el, care nu e, de obicei, tocmai ceea ce e mai înalt în firea fiecăruia, ci tocmai ceea ce e mai josnic: căci sunt în lume mai multe firi rău alcătuite decât frumos rânduite. Întâi o bună pregătire a dispoziției, apoi un cuvânt care să miște impulsivitatea iar la urmă atacul principal pe slăbiciunea care nu lipsește: și biata voință liberă e, fără greș, șah și mat.

27

Prețuiește miezul mai mult decât grămada. Perfecțiunea nu e în cantitate, ci în calitate. Tot ce e desăvârșit e totdeauna puțin și e rar. Mulțimea și grămada unui lucru îl fac puțin prețuit. Până și printre oameni, uriașii sunt tot niște pitici. Unii prețuiesc cărțile după grosimea lor ca și când ar fi scrise pentru exercițiul brațului și nu al capului. Extensivul nu trece dincolo de mediocritate și e adevărata nefericire a capetelor universale de a vroi să fie știutori